

FİKRİ HAKLAR VE “GELENEKSEL BİLGİ”NİN KORUNMASINA YÖNELİK ÇALIŞMALAR*

I.GİRİŞ

Genel bir tanımını yapmak gerekirse ; geleneksel bilgi, folklorik eserler, ritüeller, seremoniler, biyolojik çeşitlilik, genetik kaynaklar, tarım ve ilaç yapımı gibi bir toplumun nesilden nesile aktardığı, kültürel alt yapısı ve deneyimleri ile oluşturduğu bilgilerinin toplamıdır denebilir.

Bu yazı içinde, “geleneksel bilgi” kavramının ve özellikle “geleneksel kültürel anlatımlar”ın günümüzde taşıdığı anlam ve önem ile fikri haklar açısından değerlendirilmesine yönelik tartışmalar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

“Geleneksel bilgi” kavramına değinmeden önce konuya yaklaşımımızı ortaya koymak açısından bazı temel kavramların açıklanmasında fayda görülmektedir.

Öncelikle “bilgi” kavramından neyi anladığımız son derece önemlidir. Günümüzde “bilgi” kavramı, çağımızı ifade etmede en fazla kullanılan kavram olmasına rağmen, tanımında bir uzlaşma olabildiğini kabul edebilmek mümkün değildir. Bunun en önemli sebeplerinden biri, artık ekonomik bir gücü ifade eden “bilgi”nin tanımının, bu güç karşısındaki konumumuzla bağlantılı olmasındandır.

Aslında, temelde “bilgi”nin “ne” olduğu kadar öncelikli olan bir sorun, “bilgi”nin “korunabilirliği” olgusudur. Çünkü, her zamankinden daha fazla “güç” kavramıyla örtüşür duruma gelen “bilgi”nin ne şekilde kullanılacağı, “korunabilirliği” konusundaki yaklaşımımıza bağlıdır.

Bir açıdan bakıldığında, sıklıkla kullandığımız “bilginin sınırsız dolaşımı” kavramıyla çelişir gibi görünse de “bilginin korunması” kavramı “bilgi”nin ekonomik bir değer olmasının doğal bir sonucudur.

Bu çerçeve içinde, “veri”, “enformasyon” ve “bilgi” arasındaki süreci anlayarak kavramsal bir çerçeve oluşturmak ve “bilgi”nin mülkiyeti konusunda, bireysel çıkarlarla toplumsal çıkarlar arasında sağlam bir denge kurulması gerekmektedir.

Hakları ve kullanılma koşullarını belirleyen hukuk bu dengeyi kurmak için, bir yandan “bilgi” üzerinde herkese karşı ileri sürülebilen tekel niteliğinde haklar tanımakta diğer yandan toplum lehine bu mülkiyetin kullanımına yönelik istisnalar getirmektedir.

Günümüze ilişkin bir diğer tespit, erişilebilir “bilgi” miktarının sınırsızca çoğalıyor olmasına rağmen içerik olarak gittikçe tekdüzeleştiğidir. Aslen ekonomik değer taşıyan “bilgi”nin evrensel bir değer olarak sunulduğu, küreselleşme ve tüketim ekonomisi kavramlarıyla açıklanabilecek “popüler kültür” kavramının doğal bir sonucudur bu.

Bilginin tekelleşmesine bağlı olarak popüler kültürün hızla yaygınlaştığı bu süreç gelişmiş ülkelerin ekonomisi için önemli bir girdi oluşturmaktaysa da artık hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler içinde çeşitli kesimlerce sorgulanmaya başlamıştır.

Bilginin korunması kavramının sınırlarının belirlenmesine yönelik tartışmaların odağındaki bu gelişmeler, bilgi üzerindeki “toplumsal mülkiyet” ve “bireysel mülkiyet” kavramlarına bağlı olarak gelişmektedir.

Bu çerçevede, hem ekonomik hem de toplumsal yönü açısından “kültür”, “kültürel miras” ve “kültürel mirasın korunması” kavramlarının da yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kültür, toplumun her kesiminde nesillerden nesillere aktarılan bilgilerin bütünü bir başka deyişle toplumdaki her bireyin pay sahibi olduğu bir sosyal miras olarak tanımlanabilir. Bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği tüm yeteneklerden oluşmuş olan kültür, yaşayan bir olgu olarak, tavır ve eylemlerin, öğrenilmesi ve öğretilmesi yoluyla varlığını korumaktadır.

Kültürel miras kavramı ise ikiye ayrılarak değerlendirilmektedir ; fiziki kültürel değerler ve fiziki olmayan kültürel değerler. Fiziki kültürel değerler ile geçmişten günümüze kalmış olan taşınır ya da taşınmaz nitelikteki tüm varlıkları kastediyoruz. Bunlar, mimari özellik taşıyan yapılar olabileceği gibi el yapımı objeler de olabilmektedir. Bu yönde, gelişmişlik düzeyine de bağlı olarak bir çok ülkede çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmaktadır. Fiziki olmayan kültürel değerlerle anlatılan ise halk şarkıları, danslar, müzikler gibi sanatsal nitelikteki çalışmalar ile çeşitli örf ve adetlerin tümüdür.

Günümüzde kültürel mirasın korunması sorunu ülkesel sınırları aşmış bir konu olup, artık tüm insanlığa ait ortak bir değer olarak algılanmaktadır. Ayrıca, kültürel mirasın

korunması, popöler kültürün tekdüzeliğine karşı yerel kültürün canlandırılması açısından da değerlendirilmektedir.

Globalleşme karşısında giderek gücünü yitirmeye başlayan ulus devletler, varlıklarını sürdürebilmek için ortak kültürel mirasın korunmasının önemini daha fazla anlamaya başlamışlardır. Bu açıdan bakıldığında kültürel miras, siyasal yapıdan farklı olarak, toplumdaki bireyleri birbirine bağlayan gerçek güçtür.

Kaldı ki, ülkeler, uluslararası arenada varolmanın yolunun, dünya kültür mirası içindeki yerlerini belirlemeye bağlı olduğunu anlamaya başlamışlardır.

II.GELENEKSEL BİLGİ

Giriş bölümünde genel olarak belirtildiği üzere, geleneksel bilgi kavramı, geçmişten bugüne taşınabilmiş tüm geleneksel kültürel anlatımları (folklor), biyolojik çeşitliliği, genetik kaynakları, bitki ıslahı, geleneksel tarım ve ilaç yapım metodlarını kapsayan geniş bir çerçeve sunmaktadır.

Geleneksel bilgi kavramı konusunda üzerinde anlaşılabilmiş kesin bir tanım verebilmek mümkün değilse de konunun iki ana grup içinde incelendiğini söylemek mümkündür.

İlk grup, genetik kaynaklar olarak da adlandırılabilen olan, biyolojik çeşitlilikten geleneksel tarım ya da ilaç yapım metodlarına kadar uzanan gruptur. Bu grubun önemi gün geçtikçe artmaktadır. Çünkü, geleneksel bilgi içinde yer alan ve mülkiyeti topluma ait olan “bilgi” artık çeşitli kişilerce koruma altına alınabilir bir “bilgi” olarak ekonomik bir metaya dönüştürülmektedir. Bu konu, genelde geleneksel bilgi olarak zaten bilinir bir bilginin patentlenmeye çalışılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Buradaki çizgi son derece ince bir çizgi olarak görülmektedir. Uluslararası alanda halen kesin bir çözümün bulunamama sebebi konunun çeşitli çevrelerin çatışan çıkarları doğrultusunda farklı değerlendirilmesi ve bu çerçevede siyasi bir tercih olarak ta nitelendirilmesidir. Bu çatışma temelde gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan arasında yaşanmaktadır. Çünkü aslen gelişmekte olan ya da az gelişmiş olan ülkelere ait “geleneksel bilgi” içinde yer alan değerler, gelişmiş ülkeler tarafından patent ile koruma altına alınmaya çalışılmaktadır.

Bu çerçevede uluslararası alanda yapılan çalışmalarda, geleneksel bilginin korunmasına yönelik iki konu gündeme getirilmektedir. Bunların birincisi “pasif koruma”, diğeri “aktif koruma”dır. Pasif (ya da önleyici) koruma, temelde geleneksel bilgi olan konuların

belirlenerek bunların patent ile korunmasının önlenmesine yöneliktir. Aktif koruma ise, geleneksel bilginin fikri mülkiyet sistemi ile korunmasına yöneliktir.

Genetik kaynaklar ve bunla ilişkili olarak biyolojik çeşitlilik, geleneksel metotlarla yapılan tarım veya ilaçlara yönelik yapılacak düzenlemeler, dünyada bir çok örgütün gündemindedir. Bu konularda Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi gibi bazı uluslararası anlaşmalar oluşturulabilmişse de mevcut ortak noktaların yeterli olmadığı ortadadır. İşbirliğini geliştirmek için yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak WIPO'nun (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı) gündeminde yer almakla beraber, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Patent Ofisi ya da Uluslararası Ticaret Odaları Birliği gibi bir çok kuruluş da konunun çeşitli yönleriyle ilgilenmektedir.

Ülkemiz, konu ile "Biyolojik Çeşitliliğin Korunmasına Dair Sözleşme" gibi bazı uluslararası anlaşmalar sebebiyle kısmen ilgilenmekteyse de son derece zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahip bir ülke olarak konunun önemini kavramış gözükmemektedir. Önümüzdeki dönemde konunun daha fazla gündeme getirilmesine yönelik bilgilendirme çalışmalarına duyulan ihtiyaç tartışmasıdır.

Geleneksel bilgi kavramı içinde ikinci grubu ise geleneksel kültürel anlatımlar¹ oluşturmaktadır.

WIPO tarafından geleneksel bilgi ile ilgili olarak hazırlanan 15.07.2003 tarihli raporda *geleneksel kültürel anlatımlar* hakkında şöyle bir tanım yapılmaktadır² :

"Geleneksel kültürel anlatımlar bir topluluk (halk) veya bu topluluğun (halkın) geleneksel sanat anlamındaki beklentilerini yansıtan bireyler tarafından geliştirilmiş ve korunmuş geleneksel sanatsal mirasın karakteristik özellikleri ile ilgili üretimler anlamını ihtiva eder.

Bunlar;

- a) Anonim hikayeler, anonim şiirler ve bilmeceler, işaretler, semboller ve betimlemeler gibi sözlü anlatımlar,
- b) Anonim şarkılar, enstrümantal müzikler gibi müziksel anlatımlar,

---

¹ Geleneksel kültürel anlatımlar yerine zaman zaman "folklor" terimi kullanılmaktaysa da uluslararası alanda folklor yerine geleneksel kültürel anlatımlar terimi tercih edilmeye başlanmıştır. Bu sebeple biz de yazımız içinde "geleneksel kültürel anlatımlar" terimini tercih edeceğiz.

² Ki bu tanım WIPO tarafından bu anlatımların uluslararası alanda tek bir model oluşturularak korunması maksadıyla hazırlanmış tasarıda da yer almaktadır.

- c) Belli bir materyal kalıba sokulmuş veya sokulmamış anonim danslar, oyunlar ve sanatsal formlar veya ritüeller gibi hareketli anlatımlar
- d) Resim, boyama, oyma, heykel, çanak, çömlek, mozaik, ağaç işleri, metal işleri, mücevherat, sepet örümü; örgü işleri, tekstil, halı, kostüm gibi anonim sanatsal üretimler, zanaat, el sanatı, müzik aletleri, mimari formlar gibi elle tutulabilir anlatımlar.”dır³.

Görüleceği gibi WIPO, geleneksel kültürel anlatımlar konusunu oldukça geniş bir çerçevede içinde değerlendirmektedir.

Başta WIPO olmak üzere uluslararası alanda geleneksel kültürel anlatımlara yönelik çalışmaların artmasında en önemli sebeplerin başında konunun ekonomik bir değer olarak taşımaya başladığı önem gelmektedir. Bilginin metalaşmasının doğal sonucu olarak, kültürel miras içinde yer alan değerler de anlam değiştirmekte ve aslen toplumsal mülkiyet içinde yer alan konular bireysel mülkiyet içine girip hukuksal korumadan yararlanmaya çalışmaktadır. Örneğin turizmin gelişmesine bağlı olarak kültürel miras içinde yer alan değerler ekonomik bir anlam taşımaya başlamıştır.

Dolayısıyla anlatılmak istenen kültürel mirasın artık toplumsal anlamı dışında ekonomik bir anlamının da olmaya başladığı ve bu sebeple konunun yeniden değerlendirilmesi gerektirir.

Görüleceği üzere, “geleneksel bilgi”nin önemi tartışmasız olmakla beraber, konumuz açısından önemli olan bu bilginin ne şekilde “koruma” altına alınması gerektirir. Burada giriş bölümünde kısa olarak açıklanmaya çalışıldığı üzere, “bilgi”nin ne olduğunu belirlemek ve ne şekilde korunacağını öngörmek belirleyici olmaktadır.

“Bilgi”nin korunmasında en önemli hukuksal argüman, “bilgi”yi, “fikri mülkiyet hakları” olarak değerlendirmektir. Çünkü tekelleri karakteri ile “fikri haklar”, ekonomik bir değer kazanmış olan “bilgi”yi korumanın da en önemli yoludur.

---

³ WIPO’nun fikri mülkiyet, genetik kaynaklar, geleneksel bilgi ve folklor alanında çalışmalar yapan uluslararası komitesinin hazırladığı 15.07.2003 tarihli rapor, konuyla ilgili temel kaynaklardan biridir. Bu rapor sayesinde ülkemizde olduğu gibi, dünyada da oldukça büyük tartışmalara neden olan “Folklorik Eserler”in yasal olarak korunup korunamayacağı, korunacaksa bu korumadan kimlerin yararlanacağına dair tartışmalar daha bir açıklık kazanmış durumdadır. WIPO’nun konu ile ilgili hükümetler arası komitesi tarafından 1-5 Kasım 2004 tarihinde düzenlenen konsorsiyumda ileri sürülen teklif ve görüşler ise konunun hukuki olarak korunması yolundaki gelişmelere somut birer örnek teşkil etmektedir.

Ekonomik önemi gittikçe artan geleneksel bilginin korunmasına yönelik olarak da “fikri haklar” kapsamında bir düzenleme yapılması düşünülmekte ancak sınırlarının belirlenmesinde zorluk yaşanmaktadır. Uygulamaya baktığımız zaman da ülkelerin çeşitli yaklaşımlar ortaya koyduğu ve uluslararası kabul edilebilecek tek bir yaklaşımın ortaya konulmadığı görülmektedir.

Aslında, mevcut fikri mülkiyet sisteminin amaç ve yapısının, geleneksel bilgi ile korunmak istenen menfaatleri karşılamaya tam olarak uygun olmadığı açıktır. Bu sebeple sui generis nitelikte bir düzenleme kurulması gerekmektedir. Ancak bu korumanın uluslararası alanda kabul edilebilecek ilkelerini belirleyebilmek oldukça zordur ; daha evvel belirtildiği üzere konunun her ülke için farklı yönleriyle hassasiyet taşıması ve geleneksel bilginin kültürel miras olarak kamunun kullanımına serbest bırakılması yönündeki görüşlerin ağırlığı ortak ilkelerin belirlenmesini zorlaştırmaktadır.

Geleneksel Kültürel Anlatımlar ilgili olarak düzenleme yapılmasını gerektiren başlıca sorunlar şunlardır :

1. Ticari anlamda kazanılan karı paylaşmaksızın geleneksel kültürel anlatımların yetkisiz kişilerce başka bir forma adapte edilmesi, çoğaltılması ve ticaret alanına bu şekli ile sürülmesi,
2. Geleneksel kültürel anlatımların, aşağılayıcı ya da hakaret edici bir şekilde kullanılması,
3. Başkasına ait bir geleneksel kültürel anlatımın ayırt edici karakterini göz önüne çıkartıp “otantik” geleneksel bir ürün çağrışımı yaparak, o anlatımın haksız yere başka bir toplum veya topluluk lehine mal edilmesi,
4. Geleneksel kültürel anlatımın kaynağının yanlış olarak betimlenmesi.⁴

Bu sorunların çözümüne yönelik olarak, bir yandan geleneksel kültürel anlatımların kayıt altına alınması gerekmekte, diğer yandan da bu anlatımların korunmasına yönelik hukuki bir sistem oluşturmak gerekmektedir.

---

⁴ <http://www.wipo.int/tk/en/cultural/background/issuespaper.html#>

Eserlerin kayıt altına alınmasına yönelik çalışmalara yer vermeden önce geleneksel kültürel anlatımları korumaya yönelik hukuksal bir sistem kurulması konusunda yanıt verilmesi gereken temel sorular şunlardır ;

Toplumun kültürel mirası arasında sayılan bu tip eserler;

1. Bir fikri mülkiyet koruması altına alınmalı mıdır yoksa alınmamalı mıdır?
2. Korunma altına alınması kabul edilirse bu koruma nasıl olmalıdır ve bu korumadan kimler yararlanmalıdır?
3. Koruma altına alınmasa dahi bu eserlerin kullanımı sınırlandırılmalı mıdır yoksa tam bir serbesti mi sağlanmalıdır?
4. Kullanıma yönelik olarak kayıt altına alınmalı mıdır?
5. Kayıt prosedürü işleyecekse bu eserlerin kayıt altına alınmasından mesul olacak ayrı bir kurum mu kurulmalıdır yoksa konuyla ilgili mevcut bir kuruma mı görev tanınmalıdır?
6. Geleneksel kültürel anlatımlara ilişkin uluslararası alanda bir anlaşma yapılarak belli temellerle tanınacak hakların uluslararası arenada korunabilmesi mümkün müdür?

Bu sorulara yanıt verebilmek, özellikle uluslararası alanda ortak olarak kabul edilebilecek yanıtlar vermek elbette son derece güçtür. Uluslararası kuruluşlar bu sorulara ortak bir yanıt bulabilmek için senelerdir çalışmaktadır.

Uluslararası alandaki çalışmalar temelde iki örgüt tarafından yürütülmektedir ; UNESCO ve WIPO.

III.ULUSLARARASI ALANDAKİ ALIřMALAR

Uluslararası alanda geleneksel bilginin korunması ile ilgili ilk alışmalar Birleřmiř Milletler çatısı altında UNESCO tarafından yapılmıştır. Geleneksel bilginin korunmasına yönelik uluslararası bir sözleşme oluşturulması için uzun süre çaba sarfeden UNESCO, bu alandaki rolünü, konunun fikri haklar alanında değerlendirilmesi sebebiyle yine Birleřmiř Milletler'in bir

örgütü olan WIPO'ya devretmiştir. Bununla beraber, dünya kültürel mirasının korunmasıyla ilgili çalışmalar halen UNESCO çatısı altında devam etmektedir.

UNESCO

UNESCO bünyesinde kültürel mirasın tespiti, kayıt altına alınması ve korunmasına yönelik olarak bölgesel ve uluslararası nitelikte bir çok çalışma yapılmaktadır.

1966 tarihli Uluslararası Kültürel İş Birliği Deklarasyonuna göre ;

“1-Her kültür kendisine saygı gösterilmesi ve koruma altına alınması zorunlu olan değer ve itibara sahiptir.

2-Her insanın kendi kültürünü geliştirme hak ve ödevi bulunmaktadır.

3-Tüm kültürler, bütün insanlığın yaygın kültür mirasının bir parçası olup, toplumlar zengin tür ve çeşitlilik altında karşılıklılık esasını da gözeterek bir diğer kültürü geliştirmek için gerekli tüm gücünü kullanmak hak ve ödevine sahip bulunmaktadır.”

UNESCO bünyesinde hazırlanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonunun tarihi ise 1972'dir. Konvansiyon, dünya mirasının korunması için bir dünya mirası listesinin kaleme alınması düşüncesini ve bu alanda potansiyel alanları belirlemek için devletlere düşen görevleri ve yine devletlerin kültürel mirası korumak ve kayıt altına almak için üzerilerine düşen rolleri belirtmektedir. Konvansiyona üye devletler ulusal anlamda kendi ülkelerinde bulunan kültürel mirası korumak için çalışmayı taahhüt etmektedirler. Konvansiyon ayrıca bir Dünya Mirası Fonunun mali olarak nasıl kurulup idare edileceği konusunda açıklamalar getirmektedir.

UNESCO'nun yine 1989 yılında yayınlamış olduğu Geleneksel Kültür ve Folklorun Kayıt Altına Alınarak Korunmasına dair tavsiye niteliğinde bir çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada; devletlerin Geleneksel Kültür ve Folklor varlıklarını korumak için uluslararası alanda işbirliği yapmaları temenni edilmekte, kültür varlıklarının tanımlanması, korunması ve yayılması için gerekli önlemler konusunda görüş bildirilmektedir.

UNESCO'nun geleneksel bilginin korunmasına yönelik çalışmaları uluslararası sözleşmeler oluşturmaya çalışmakla sınırlı değildir elbette. Özellikle geleneksel bilginin tespitine ve kayıt

altına alınmasına yönelik çalışmalarını desteklemekte ve bu yönde öncü bir rol oynamaktadır. Bu yönde iki programdan özellikle bahsedilmelidir.

Bunların ilki “Yaşayan İnsan Hazinesi” isimli programdır. 1996 yılında başlatılan bu program ile, dünyanın çeşitli yörelerinde çeşitli imkansızlıklar sebebiyle kaybolmaya başlayan geleneksel bilginin tespiti ve yaşatılması amaçlanmıştır.

Yine UNESCO tarafından 1998 yılında, “İnsanlığın Sözlü ve Maddi Bir Varlığı Olmayan Kültür Mirasının Korunması” isimli bir program uygulamaya konmuştur. Bu programda da kültürel faaliyetlerin düzenli olarak yapıla geldiği alanlardaki diller, sözlü anlatımlar, müzik, dans, oyun, mitoloji, ritüel, kostüm, zanaat, gibi popüler geleneksel kültürel anlatımların korunması amaçlanmaktadır.

Yine UNESCO, geleneksel bilgi yanında kültürel varlıkların korunması için de önemli adımlar atmıştır. Örneğin, ulusal hukuklara da yön vermiş olan 1970 tarihli “Yasadışı olarak Kültürel Varlıkların İthalini, İhracını ve Sahipliğinin Devrini Önleyen ve Yasaklayan Konvansiyon”a göre, Konvansiyona üye olan devletler, başka ülkelerin yasadışı olarak ele geçirilmiş kültürel varlıklarının kendi ülkelerine ithalini veya kendi ülkelerinden ihracını, kendi ülkelerinde ticaret alanına sokulmasını engellemek için kültürel mirası zarara uğrayan devlet ile işbirliği yapmak zorundadırlar. Yine kültürel varlıkların korunmasına yönelik olarak 1995 tarihli “Çalınmış ve Yasadışı Olarak İhraç Edilmiş Kültürel Objeler ile ilgili Konvansiyon” ve “Kültürel Mülkiyet Alanında Tacirler İçin Uluslararası Etik Standartlar” çalışmaları bulunmaktadır.

Özetle, UNESCO'nun kültürel mirasın ve geleneksel bilginin korunmasına yönelik çalışmalarına devam etmekte ve uzun süredir devam eden çalışmaları sebebiyle son derece önemli bir veri tabanına sahip bulunmaktadır.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO)

Geleneksel bilginin hukuki korumadan yararlanmasına yönelik uluslararası bir sistem oluşturulması çalışmaları WIPO bünyesinde oluşturulan Komitelerce yürütülmektedir. WIPO, özellikle geleneksel bilgi içerisinde yer alan geleneksel kültürel anlatımlar (folklor) ile genetik kaynaklar hakkında bunların yanlış amaçla kullanımını önlemek gayesi ile hukuki olarak korunmalarını sağlamak ve bu korumayı da dünya devletleri arasında yaygınlaştırmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır.

WIPO'nun geleneksel bilgi konusundaki ilk kapsamlı çalışması, 1998 Mayıs ayından 1999 Kasım ayına kadar süregelen bir araştırma olmuştur. 28 ülkeyi kapsayan bu araştırmada, geleneksel bilgi konusunda, çeşitli grupların düşünceleri alınmış ve bu toplulukların kendi geleneksel bilgilerinin korunması konusundaki taleplerinin ne olduğu öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın sonucunda WIPO'nun konu ile ilgili hükümetler arası komitesi tarafından "Geleneksel Bilgi Sahiplerinin Fikri Hak Koruması İhtiyaçları ve Beklentileri" isimli bir rapor yayınlanmıştır.⁵ Bu araştırmalar, WIPO'nun konuyla ilgili uluslararası alandaki farklı deneyimleri, yaklaşımları ve beklentileri ortaya koymayı amaçlayan ilk süreci olup 2003 yılına kadar devam etmiştir.

Mevcut durumun ve beklentilerin tespitine yönelik bu sürecin tamamlanmasından sonra ise elde edilen bilgiler ışığında geleneksel bilginin, geleneksel kültürel anlatımların hukuki olarak uluslararası alanda nasıl bir korumadan faydalanacağı hakkında ortak bir sonuca ulaşmak için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Geleneksel bilginin hukuki olarak korunmasını sağlamak için başlatılan bu yeni süreç, WIPO tarafından konu ile ilgili yayınlanan raporlar ve uluslararası toplantılarla devam ettirilmeye çalışılmakta ve konu ile ilgili prensiplerin konulabilmesi için uzlaşma arayışlarına devam edilmektedir.

Ayrıca, geleneksel bilginin özellikle geleneksel kültürel anlatımların yararlanacağı hukuki korumanın şekli konusunda yapılan çalışmalar yanında tespiti yoluyla gelecek nesillere bırakılması için çalışmalar da devam etmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ

Geleneksel bilginin korunmasına yönelik önemli çalışmalarda bulunan bir diğer örgüt de Avrupa Birliği'dir.

Avrupa Birliği, uluslararası alanda geleneksel bilginin korunmasına yönelik bir hukuki sistem kurulmasını desteklemekte ve yapılan çalışmalara aktif olarak katılmaktadır.

Örneğin Avrupa Birliği Komisyonu, 2001 tarihli raporunda, hukuksal korumanın faydalarını şöyle özetlemektedir :

1. Konu ile ilgili yanlış ve haksız algılamaların ortadan kaldırılması veya azaltılması,
2. Bilginin, orijinine sahip olanlar tarafından itiraz prosedürüne dayalı olarak kullanımının korunması, (Kutsal ayin veya ritüeller ile ilgili detayların yayınlanmasında olduğu gibi...)

⁵ <http://www.wipo.int/tk/en/tk/ffm/report/index.html>

3. Geleneksel bilginin değerinin daha iyi anlaşılır hale gelmesi ve bu nedenle korunmasına saygı, dikkat ve özen gösterilmesi,
  4. Gelişen dünyada bilginin koruyuculuğunu yapanlar için daha fazla kaynak yaratılması, gelişmenin yaşanması ve yükseltilmesi için standartların arttırılmasının sağlanması,
  5. Faydalı geleneksel bilgiye tüm dünyada daha geniş şekilde başvurulmaya başlanması,
  6. Geleneksel yaşam biçimlerinin korunması (Biyolojik Çeşitlilikle ilgili Konvansiyonun 8/j Maddesinde belirtildiği gibi)
7. Çevrenin korunması⁶

IV. GELENEKSEL KÜLTÜREL ANLATIMLARIN HUKUKİ KORUMA ALTINA ALINMASI

Yukarıda da değinildiği üzere bugün dünyada geleneksel bilgiyi koruma altına alan uluslararası düzende bir koruma mekanizması henüz geliştirilememiştir.

Bazı ülkeler geleneksel kültürel anlatımları korumaya yönelik özel düzenlemeler yapmaktaysa da genel olarak bakıldığında konunun mevcut hükümler (fikri haklar, haksız rekabet vs. gibi) ile değerlendirildiği görülmektedir. (Güney Pasifik Hukuku, Yeni Zelanda Hukuku bu duruma örnek olarak gösterilebilecek ender hukuk sistemleri içerisinde yer almaktadır.)

Konu ile ilgili görüşler iki ana ekseninde toplanmaktadır :

a)Özel Bir Hukuki Düzenlemenin Gerekli Olmadığını Savunan Görüşler

Geleneksel bilgi içerisinde yer alan kültürel anlatımların toplumun kültürel mirasını yansıtmaları ve kültürel mirasın da kamunun kullanımına açık olması, bu sayede yeni nesilden bir çok sanatçının yeni üretimlerde bulunabilmesi ve bunun da doğal olarak fikri hak koruması sağlayacak olması nedeniyle geleneksel kültürel anlatımların özel bir düzenlemeyle hukuki koruma altına alınmak istenmesi eleştirilmiştir. Bu görüş sahiplerine göre kültürel varlıklardan yapılacak yeni yaratımlar sayesinde kültürel miras da canlı tutulmuş olacaktır.

Bu görüşü destekleyen bir hüküm WIPO'nun 1996 tarihli İcralar ve Fonogramlar Antlaşması'nda yer almaktadır. Antlaşmada, folklorik anlatımları dile getiren icracı sanatçıların haklarının da koruma kapsamında olduğu açıkça kabul edilmiştir.

⁶ Avrupa Birliği Komisyonu'nun 03 Aralık 2001 tarihli 450/937 Rev. Doküman no raporu.

Geleneksel bilginin korunması için ayrı bir hukuki düzenleme yapılmasına gerek olmadığını savunanlar, geleneksel kültürel anlatımların haksız rekabet hükümleri altında da korunabileceği ileri sürmektedirler. Örneğin Avustralya’da yaşanan bir olayda, turistik malzeme üreten bir şirketin ürünleri üzerine “Aborjinler tarafından el üretimidir” ibaresinin doğru ve samimi olmadığını tespit eden Avustralya Rekabet ve Tüketici Komisyonu (ACCC) söz konusu şirkete dava açarak haklılığını kanıtlamış ve Mahkeme adı geçen ürünlerden söz konusu ibarenin çıkartılmasına, şirketin haksız ve rekabete aykırı üretim yaptığının tespiti ile ilanına, şirket yetkililerin ticaret pratiklerine uyum programına katılmalarına karar vermiştir. Yine Avustralya’da yaşanan bir diğer olayda, Banduk Marika adlı Rirratjingu klanına bağlı Aborjin bir sanatçının kendi gelenekleri ile ilgili olarak yapmış olduğu bir tabloda yer alan motif, Vietnam’da faaliyet gösteren bir şirket tarafından halı motifi olarak kullanılarak Avustralya’ya ithal edilmiştir. Banduk Marika adlı sanatçı söz konusu tabloyu kendi geleneklerinin bir yansımasını yaratabilmek ve diğer nesillere kalıcı bir eser bırakmak üzere, kendi klanından izin alarak Avustralya Ulusal Galerisinin talebi ile yaratmıştır. Söz konusu tabloda kullanılan motif Aborjin’lerin yaratım destanına ait kutsal su çukurunu betimlemektedir. Kutsal bir amblemin halı motifi olarak kullanımı ve bu halıyı alan kimselerin bu motife ayak basmaları Aborjin’lerin kültürüne ve inançlarına oldukça ters bir durum ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu halı bir Avustralya şirketi tarafından ithal olunarak tüm yurda dağıtılır. Otantik bir ürün olarak satışa sunulan halının yurt dışında üretilmiş olduğunu fark eden bir satıcının Avustralya Ulusal Yerel Sanatları Destekleme Kurumu’na (National Indigenous Arts Advocacy Association –NIAAA-) haber vermesi sonucu açığa çıkan olay, tablo sahibi Banduk Marika’yı oldukça üzer ve bu durumun önlenmesi için ne gibi tedbirler alması gereği üzerinde düşünmeye sevk eder. Aborjin’lerin kendi iç düzenlerine göre kutsal addolunan ritüel, olay, heykel, totem gibi kültürel anlatımların çoğaltımı veya yeniden üretimi için o anlatımların sahibi klan ile birlikte ikamet etmek ve sahiplerinden üretim için izin almak gerekmektedir. Bu geleneksel kültürel anlatımların ortak sahibi klandır.

Avustralya Fikri Hukuku bakımından Banduk Marika’ya ait tablo bir sanat eseri vasfındadır, izinsiz olarak çoğaltımı ve satılması yasaya göre tecavüz fiilini oluşturmaktadır. Avustralya Fikri Mülkiyet Yasası’nın 37. Maddesi, yurt dışından ithal olunan bir ürünün ithalatçısının, söz konusu ürünün Avustralya’da üretildiği izlenimini uyandırabilecek özellikleri olduğunu bildiğinin veya bilmesi gerektiğinin ispatı halinde, ürünlerin ithalat vasıtasıyla piyasaya sürümünün fikri mülkiyet haklarına tecavüz oluşturabileceği hususunu hüküm altına almıştır. Banduk Marika iş bu hükümler doğrultusunda halıları ithal eden şirkete karşı dava açmıştır.

Mahkeme ithalatçı şirketin ürünlerinin toplatılması ile Banduk Marika'ya tazminat ödenmesine karar vermiştir⁷.

Geleneksel Kültürel anlatımların, haksız rekabet koruması yanında marka koruması veya endüstriyel tasarım koruması ile korunabilecekleri de ileri sürülmektedir.

Örneğin ülkemizde 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 7/h maddesine göre; "*Paris Sözleşmesi'nin 2 nci mükerrer 6 ncı maddesi kapsamı dışında kalan ancak kamuyu ilgilendiren, tarihi, kültürel değerler bakımından halka mal olmuş ve ilgili mercilerin tescil izni vermediği diğer armalar, amblemler veya nişanları içeren markaların*" tescil edilebilmesi mümkün değildir. Bu sayede kamuya mal olmuş kültürel varlıkların tescili ile bir şahıs veya tüzel kişi adına haksız rekabet yaratılması, kültür mirasının kötüye kullanılması engellenmiş olmaktadır.

Endüstriyel tasarımlarda da kültürel varlıklar bakımından Locarno Anlaşmasına benzer bir sınıflandırılma yoluna gidilerek korunma sağlanması görüşü de ileri sürülmüşse de, endüstriyel tasarım tescilinin orijinalite ve yenilik istemesi nedeniyle kültürel varlıklara uygulanabilmesi zor gözükmemektedir.

Ayrıca, geleneksel kültürel anlatımların kötü ve aşağılayıcı kullanılmasının ya da belli bir topluluğa ait sınırların ifşasının önlenmesinde genel hükümlerden yararlanılabileceği kabul edilmektedir. Örneğin yine Avustralya'da verilen bir Mahkeme kararında Aborjinler'le yapılan röportajlar sonucu elde edilen bu toplumun kültürel yapısını yakından ilgilendiren sınırların ifşası, kitabın yayının durdurulması ile önlenmiş bulunmaktadır.

b) Özel Bir Hukuki Düzenlemenin Gerekli Olduğunu Savunan Görüşler

WIPO bünyesinde yapılan çalışmaların etkisiyle geleneksel kültürel anlatımların korunmasında genel hükümlerin yetersiz olacağı ve özel düzenleme yapılmasını gerekliliğini kabul eden görüşlerin sayısı her geçen gün artmaktadır.

Bu görüşü savunanlar, geleneksel kültürel anlatımların korunmasına yönelik özellikle bu anlatımların çıkar amaçlı ve kötüye kullanılmasının önlenmesi, gizliliğinin ve özgünlüğünün korunması, başka toplum veya azınlıklara mal edilmesinin önüne geçilmesi için özel hukuki düzenlemelere gerek olduğunu belirtmektedirler.

---

⁷ <http://www.wipo.int/tk/en/publications/index.html>

Elbette konu sadece geleneksel kültürel anlatımların korunması alanında tartışılmamaktadır. Genel olarak geleneksel bilginin özel bir düzenlemeye ihtiyaç duyduğu belirtmektedir. Bu görüşü savunanlar, fikri mülkiyet koruması olarak belirlenecek ama sui generis nitelikte özel bir düzenleme ile korumanın sağlanabileceğini belirtmektedirler.

Kanaatimizce, konunun önemi karşısında, hukuki düzenlemelerde tartışmalı olabilecek konuları en aza indirmek için, geleneksel kültürel anlatımların yapısına uygun özel düzenlemeler yapılmasında fayda bulunmaktadır.

Konuya ülkemiz açısından bakıldığında ciddi sorunlarla karşılaşıldığı ortadadır. Örneğin geleneksel kültürel anlatımları çeşitli araştırmalar ile derleyen kişilerin hakkının ne olacağı meçhuldür. Yine bu eserlerin kullanım koşulları, izin almak gerekip gerekmediği, alınacaksa kimden alınacağı, ne şekilde ücret ödeneceği belirsizdir. Ayrıca bu derlemelerin nasıl bir çalışma ile yapılması gerektiği ya da derleme yapılan eserin gerçekten o yörede kullanılan aslına uygunluğunun tespiti son derece zor konulardır. Aynı konular diğer kültürel anlatımlar için de geçerlidir. Yine bir örnek vermek gerekirse, tekstil ülkemizde son derece önemli bir sektördür. İhracata yönelik de çalışan bu sektörde geleneksel kumaşlardan desenlere kadar bir çok geleneksel kültürel anlatım öğeleri kullanılmaktadır. Ancak bu konuda kuralların olmaması bir çok şikayeti de beraberinde getirmektedir.

V.GELENEKSEL KÜLTÜREL ANLATIMLARIN KAYIT ALTINA ALINMASIYLA İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Yukarıda belirtildiği üzere, geleneksel kültürel anlatımlara yönelik hukuki korumanın sınırlarıyla ilgili tartışmalar devam etmekle beraber bu anlatımların kayıt altına alınması yönündeki çalışmalar da devam etmektedir.

Gerçekten de, özellikle konunun hukuki yönünün belirsizliği, geleneksel kültürel anlatımların belirli sınıflandırmalara tabi olarak kayıt altına alınmasını daha önemli hale getirmektedir. Gerek gelecek nesillere kültür mirasını sınıflandırılmış bir biçimde bırakabilmek ve gerekse yeni üretimlerin yapılması için kamuyu faydalandırmak gayesi ile bu tip düzenlemelerin bir çok devlette yapıldığı, devlet bünyesinde yer alan veya özel kişilerce kurulan bir veya birden fazla kurumun oluşturulduğu gözlemlenmektedir.

Ülkelerin bu konudaki yaklaşımları incelendiğinde, ulusal ölçekte tek bir kurum kurmuş olan ülkelerin daha fazla yol almış olduğu görülmektedir.

Örneğin Amerika Birleşik Devletleri yeni bir devlet olmasına rağmen, konuya ilk eğilen devletlerden biri olmuştur. Senato tarafından 1928 yılında kurulmuş olan Amerikan Folk Kültürü ve Yaşamı Arşivi Merkezi, bugüne kadar 2.000.000.'u aşkın fotoğraf, el yazması, ses kayıtları ve filmlerden oluşan dev bir etnografik arşiv meydana getirmiştir. Diğer bir kuruluş ise Smithsonian Enstitüsü bünyesinde 1967 yılında kurulan Folk Yaşamı ve Kültür Mirası Merkezidir. Bu merkez de 1.500.000.'u aşkın fotoğraf, el yazması, ses kayıtları ve filmlerden oluşan büyük bir etnografik arşive sahip bulunmaktadır.

Kanada ise, geleneksel kültürel anlatımların korunmasına yönelik insanlık tarihine ilişkin çalışmalarda da bulunan Kanada Medeniyet Müzesi'ni görevlendirmiştir. Müze, "Kültürel Çalışma Programı" adı altında bir program yürütmektedir. Bu program ile halk şarkılarının, sözlü tarih anlatımlarının, çeşitli farklı dillerin, sözlü hikayelerin kayıt aletleri ile toplanması gerçekleştirilmektedir. Bugüne kadar geniş bir arşiv oluşturmuş Müzenin, program dahilinde toplamış olduğu kayıtlarla ilgili olarak belli bir grubun kültürel yapısına ait sırları ifşa etmeme ve bunlara ulaşılmasını engelleme yükümü bulunmaktadır.

Geleneksel kültürel anlatımların korunması konusuna önem veren devletlerden biri Umman'dır. Umman Geleneksel Müzik Merkezi, ulusal geleneksel müziklerin dokümantasyonunu, korunmasını ve tanıtılmasını sağlamak amacıyla 1983 yılında kurulmuştur. Bu merkez Umman geleneksel müziğine ait eserlerin %80'den fazlasının dokümantasyonunu gerçekleştirmiş olup, 23.000. fotoğraf ve 580 görüntü kaydıyla zenginleştirilmiş geniş arşive sahiptir. Merkez bugüne kadar 130 farklı türde geleneksel müzik tespit etmiş ve sınıflandırmıştır. Bu merkez aynı zamanda dijital ortamda da söz konusu eserlerin veri tabanını oluşturmuş ve tespit edilen yeni eserler için de oluşturmaya devam etmektedir. Merkez çalışmalarını ikiye ayırarak gerçekleştirmektedir. Öncelikle geleneksel müziğin hala canlı olarak söylendiği bölgeleri gösterir bir harita oluşturarak buralarda ses tespitleri yapmakta ve bunla beraber halk danslarının ve figürlerinin görüntülenerek kayıt altına alınmasını sağlamaktadır. Diğer yandan ise halk danslarının, sosyal geleneklerin, geleneksel iyileştirme tekniklerinin, geleneksel tarım ekme ve biçme yöntemlerinin, balık tutma yöntemlerinin, el sanatları ve bunları üretim usullerinin dokümantasyonu ve sınıflandırılması işlemlerini gerçekleştirmektedir.

Geleneksel kültürel anlatımlar konusuna büyük önem veren ve uzun zamandan beri bu anlatımların korunması için çalışan ülkelerden biri de Çin'dir. Çok zengin bir kültürel mirasa sahip olan Çin, Ulusal Folklor Kurumu eliyle 300 alt başlıktan oluşan 10 adet koleksiyon oluşturmuş ve başta halk şarkıları, atasözleri, operalar, sözsüz müzik eserleri, dans ve

hikayeler olmak üzere ülkedeki kültürel anlatımları büyük ölçüde kayıt altına almayı başarmıştır.

Gana, geleneksel kültürel anlatımları koruma görevini Gana Üniversitesi bünyesinde bulunan Uluslararası Afrika Müzik ve Dans Merkezi'ne vermiştir. Afrika müzik ve dansının tanıtımı için kurulan merkezde, hem Gana'nın hem de genel olarak Afrika müziği ve dansının dokümantasyonu yapılmaktadır. Yapılan çalışmalarla, halk şarkılarının sözleri tespit edilmekte, el yazmaları toplanmakta ve halk festivalleri, seremonileri gibi müzikal olayların görüntülü, sesli ve yazılı arşiv kayıtlarını tutulmaktadır. Merkezin diğer görevleri, Afrika kültürü ve toplumuna ait antropolojik ve tarihsel materyallerin dokümantasyonu, müzik sözlükleri ve ansiklopedilerinin hazırlanması, Afrika dillerine ait sözlük yapımı, Afrika, müzik, dans ve sözlü literatürüne ait ses ve görüntü kayıtlarının tutulmasıdır.

Guatemala da konuya ilk önem veren ülkelerden biridir. 1954 yılında kurulmuş olan Arkeolojik, Tarihsel ve Sanatsal Varlıkların Tescili Kurumu tarihsel olaylara dair bilgiler ile kültürel anlatımları kayıt altına almak için çalışmaktadır. Kurum hem fiziki kültürel varlıkların envanterini tutmakta hem de fiziki olmayan fiestalar, gelenekler, efsaneler gibi kültürel varlıkların kayıt altına alınarak korunmasına çalışmaktadır.

Geleneksel kültürel anlatımların kayıt altına alınması konusunda son yıllarda ortaya çıkan bir gelişme de kayıt altındaki bilgilerin dijital ortama aktararak kamunun kullanımına açılması ve özellikle internet ortamında erişilir hale getirilmesidir. Örneğin Avrupa Birliği bu konuda yapılan çalışmalara büyük önem vermekte, oluşturmuş olduğu fonla gerek üye ülkelerdeki ve gerekse aday ülkelerdeki çalışmaları desteklemektedir.

VI. SON GELİŞMELER

Konu ile ilgili son gelişme, WIPO tarafından 1-5 Kasım 2004 tarihleri arasında Cenevre'de hükümetler arası komite tarafından düzenlenen konsorsiyum olmuştur. Konsorsiyuma 104 üye ülke temsilcileri ile 20 Hükümetler arası örgüt ve 45 hükümetler arası olmayan gayri resmi örgüt temsilcileri katılmış bulunmaktadır. Konsorsiyumun amacı 2001 yılından bu yana başlayan geleneksel bilginin kapsamı içerisinde yer alan geleneksel kültürel anlatımlar/folklor ve genetik kaynaklar ile ilgili hukuki düzenlemelere ulaşmak, bunların yanlış ve kötü niyetli olarak haksız kullanımının önüne geçmek konusunda oluşturulan taslak teklifleri tartışmak, temel prensipler oluşturmak ve bunların değerlendirmesini yapmaktır.

Konsorsiyum da tartışılan konuları özetlemek gerekirse şöyle sıralayabiliriz;

1. Geleneksel bilgi, geleneksel kültürel anlatımlar ve genetik kaynakların korunması için şu anki varolan fikri hak sistemi yeterli olacak mıdır?
2. Veya geleneksel bilginin ve genetik kaynakların hukuki anlamda korunması için varolan fikri mülkiyet sistemi güçlendirilmeli midir? Mesela bu koruma için bir patent koruması sağlanması uygun olur mu?
3. Geleneksel bilgi veya genetik kaynakların koruma altına alınmasıyla bu haktan faydalanması gereken kişiler ile bu kişilerin ihtiyaç ve beklentilerinin tespiti nasıl yapılacaktır?
4. Bu hakların hukuki formları nasıl olacaktır?
5. Bu hakların hukuki korumasının sağlanmasında ulusal ve uluslararası koruma arasındaki denge nasıl ve neye göre sağlanacaktır? Başka hukuk sistemleri arasındaki konu ile ilgili düzen ve ilişki nasıl sağlanacaktır?
6. Geleneksel bilginin yanlış olarak kullanımını engelleyen sistem geriye yönelik olarak nasıl uygulanacaktır?
7. Bu konuda tüm sistemlerin birbiri ile yakın irtibatı sağlanabilecek midir?

Yapılan konsorsiyumda hukuki koruma ile ilgili bir çok görüş ve teklif sunulmuş olup, konsorsiyumu organize eden WIPO'nun hükümetler arası komitesi, tartışılan ve sunulan taslak teklifler konusunda üye ülkelere yorumda ve değişiklikte bulunmaları, kendi tekliflerini sunmaları konusunda 25.02.2005 tarihine kadar süre vermiştir. Bu süreden sonra ortaya çıkan sonuç tekrar komite tarafından teklif haline getirilerek üye ülkelere dağıtılacak ve Haziran 2005 ayında yapılacak toplantıda tekrar tartışılacaktır.⁸

Toplantıda ayrıca çeşitli topluluklarla iletişim kurulmasının sağlanması ve geleneksel bilginin hukuki olarak korunması sürecinin tamamlanabilmesi için bir fon oluşturulması, yardımların toplanabilmesi konularında bir dahaki toplantıda görüş teatisinde bulunulmasına karar verilmiştir.

VII. SONUÇ

⁸ [WIPO/GRTKF/IC/7/3](http://www.wipo.int/tk/en/) , [WIPO/GRTKF/IC/7/5](http://www.wipo.int/tk/en/) , <http://www.wipo.int/tk/en/>

Görüleceği üzere, geleneksel bilginin tespiti ile korunmasına yönelik çalışmalarda alınan mesafenin yetersizliği ortada olmakla beraber, konunun ekonomik öneminin artmasıyla beraber, bu yönde özel hukuki düzenlemeler yapılmasına yönelik çalışmalar artmakta ve bu düzenlemelerin genel olarak fikri haklar sistemi içinde değerlendirilmesi yönündeki görüşler ağırlık kazanmaktadır. Yapılacak düzenlemelerde, geleneksel bilginin asıl sahibi olan toplumun bundan yararlanmasının önlenmemesi, yaratıcılığa engel olunmaması, haksız çıkar sağlamaya yönelik hareketlerin önüne geçilmesi öncelikli hedefler olarak kabul edilmelidir.

Ayrıca geleneksel bilginin gerek kötüniyetli kullanımlara karşı korunması ve gerekse gelecek nesillere sağlıklı olarak aktarımı için kayıt altına alınmasının zorunluluğu kabul edilmektedir.

Ülkemizdeki duruma baktığımızda ilk yapabileceğimiz tespit, maalesef geleneksel bilginin korunmasına yönelik herhangi bir iradenin oluşmadığıdır. Yukarıda yapmış olduğumuz ayırım doğrultusunda değerlendirmek gerekirse ; genetik kaynaklar konusunda neredeyse hiçbir çalışma yapılmamaktadır. Gerek kültürel ve gerekse doğal yapısı gereği çeşitli değerlere sahip olan ülkemizde bu değerlerin farkına varan ve korunmasına yönelik adım atan bir kamusal iradenin henüz oluşmadığını söylemek mümkündür. Bu irade eksikliği sahip olduğumuz bir çok değerın kaybolmasına yol açmaktadır.

Geleneksel kültürel anlatımlar konusundaki konumumuz da çok farklı değildir. Her ne kadar, başta Kültür ve Turizm Bakanlığı olmak üzere çeşitli üniversitelerimiz tarafından bazı çalışmalar yapılmaktaysa da bunlar kişisel çabalarla oluşturulan ve sistematik olmaktan uzak çalışmalardır.

Yine ülkemiz açısından yapılabilecek bir diğer tespit, geleneksel bilginin korunmasına yönelik bir politikamızın oluşturmamış olduğudur. Geleneksel bilgi açısından çok az ülkenin sahip olabileceği bir çeşitliliğe sahip olan ülkemiz, uluslararası arenada haklarını koruyacak bir sistemin oluşturulmasına yönelik aktif bir çalışma içinde olmalıdır. Kanaatimizce, bu yönde yapılan tüm uluslararası çalışmalara katılınmalı ve diğer yandan ulusal düzeyde geleneksel bilgiyi hem kayıt altına alabilecek bir sistem oluşturulmalı hem de hukuksal korumaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Aksi halde, sahip olduğumuz birçok değer elimizden kaybolup gidecektir...